

Kirurgin eläkkeelle jääminen ja työstä irtautumisen haasteet

ELINA MÄKINEN

Johdanto

Julkisessa keskustelussa eläkkeelle jääminen näyttyy tietyn iän jälkeen kaikkia samalla tavalla koskettavana, myönteisenä elämäntapahtumana. Monimutkaisen elämänmuutoksen yksinkertaistaminen voi johtua osaltaan siitä, että suurten ikäluokkien myötä eläkkeelle jääminen koskettaa yhteiskuntaamme hyökyaallon lailla. Jussi S. Jauhiainen (2007, 512) toteaa, että suurista ikäluokista puhutaan usein yhtenäisenä massana – miksei myös eläkkeelle jäämisen yhteydessä. Keväällä 2008 eläkkeelle jäämistä käsiteltiin mediassa uudella tavalla, kun Suosikin pitkäaikainen päätoimittaja Jyrki Hämäläinen kuoli äkillisesti. Hämäläisen kuolemaan yhdistettiin tiivis ja vaativa työura sekä masennukseen johtanut eläkkeelle jääminen. Muun muassa Helsingin Sanomien verkkolehti kirjoitti maaliskuussa 2008 seuraavasti: ”Hämäläinen oli aiemmin kertonut kärsineensä voimakkaasta eläkkeelle jäämisen jälkeisestä stressistä. Hän oli äskettäin sairaalahoitossa jonkin aikaa” (HS 2008).

Monet tekijät vaikuttavat siihen, miten eläkkeelle jäämiseen orientoidutaan ja sopeudutaan. Yhteiskunnallisesta perspektiivistä katsottuna työntekijöitä kannustetaan kepein ja porkkanoin pysymään työelämässä. Suomessa pohditaan suurten ikäluokkien eläkkeelle jäämisestä aiheutuvaa työvoimapulaa ja eläkepommia yhdistettynä taluskriisiin. Yhdeksi ratkaisuksi työvoimapulaan on monelta taholta esitetty eläkkeelle jäämisen myöhentämistä. Työntekijät ovat reagoineet työvoiman niukkuuteen osallistumalla entistä aktiivisemmin työelämään. Tosin suuret ikäluokat ovat aina osallistuneet työelämään verrattain aktiivisesti. (Alasuutari 1986, 3; Sih-

to 2005, 323–324.) Työvoimapulakeskustelu saa uusia piirteitä taluskriisin, mittavien yt-neuvottelujen, lomautusten ja vähennysten myötä.

Myös yksilölliset tekijät ohjaavat eläkkeelle jäämistä voimakkaasti. Linda K. Georgan (1980, 25) mukaan esimerkiksi henkilökohtaisilla resursseilla ja selviytymis- ja sopeutumistaidoilla on merkitystä. Lisäksi eläkeläiselämästä etukäteen luodut kuvitelmat ovat yksilöllisiä. Robert C. Atchleyn (2000, 120) mukaan nämä kuvitelmat vaikuttavat siihen, miten yksilö orientoituu ja lopulta selviää elämänmuutoksesta. Realistinen fantasia edesauttaa eläkkeelle siirtymisessä, mutta epärealistinen puolestaan synnyttää pettymyksiä, kun eläkeläiselämän alkaessa omat haaveet eivät toteudukaan (mts. 120). Pekka Huuhtanen (1994, 153) puolestaan toteaa, että työn ulkopuolisen elämän tärkeys jo ennen eläkkeelle jäämistä vaikuttaa siihen, kuinka helppo yksilön on rakentaa kuvitelmia ja suunnitelmia.

Peter Laslettin (1989, 152) kritisoitu käsite, kolmas ikä, viittaa toisen iän jälkeen tulevaan elämänvaiheeseen, jossa yksilö siirtyy eläkkeelle ja pyrkii saavuttamaan henkilökohtaiset haaveensa. Odotetun eliniän kasvu on johtanut siihen, että yksilö voi eläkkeelle jäämisensä jälkeen odottaa elävänsä vielä pitkään ja olevansa kykenevä toteuttamaan omat haaveensa (mts. 78). Vaikka Laslettin (1989, 152) kolmatta ikää on syytetty muun muassa elitistisistä arvoista, normatiivisuudesta ja seksistisyydestä (Jyrkämä 2001, 310–311), teoreettisena käsitteenä se kuvaa hyvää ja aktiivista vanhenemista, johon Atchleyn (2000, 120) mainitsevat eläkeläiselämää edeltävät myönteiset kuvitelmat sopivat. Kolmannen iän yhtenä toteutumisen ehtona onkin pidetty etukäteisvalmistelua (Jyrkämä 2001, 310).

Eläkkeelle jäämiseen vaikuttavien yksilö- ja yhteiskuntatason tekijöiden lisäksi pidän eri ammattiryhmiin kohdistuvaa tutkimusta tärkeänä. Esimerkiksi James J. Dowdin (2001, 233–234) eläkeikää lähestyviin amerikkalaisiin kenraaleihin kohdistuvasta tutkimuksesta käy ilmi, että armeija ja armeijaan kuuluvat tehtävät vaativat ja tukevat sellaisia luonteenpiirteitä, jotka helpottavat kenraalien eläkkeelle siirtymistä. Atchley (1976, 37) puolestaan esittää, että mitä sitoutuneempi yksilö on työhönsä, sitä vaikeampaa eläkkeelle jääminen hänelle on. George (1980, 73) toteaa, että korkean statuksen työstä eläkkeelle jääville työelämästä poistuminen ei ole helppoa ja heidän on vaikea löytää työtä korvaavia sosiaalisia kokemuksia.

Tässä artikkelissa tarkastelen, minkälaisena elämänmuutoksena eläkkeelle jääminen näyttäytyy eläkeiän kynnyksellä olevien kirurgien työelämäkertoissa. Kirurgit ovat erityislaatuinen tutkimuskohde. He nauttivat haastavasta, vastuullisesta ja palkitsevasta työstä. Suomen Kuvalehdessä esitellyn selvityksen mukaan kirurgin ammatti onkin ollut Suomen arvostetuin vuosina 2001, 2004 ja 2007 (Lappalainen 2004; 2007). Lähestyn kirurgien työelämäkertoja elämänmuutoksen narratiivisen tutkimuksen tarjoamista lähtökohdista: miten eläkkeelle jääminen kerrotaan osaksi työelämäkertaa. Analyysi keskittyy pieniin kertomuksiin tai tapahtumakulkuihin kirurgin työelämäkerran sisällä.

Artikkeli rakentuu siten, että ensin esittelen, minkälainen suhde kirurgilla on työhön. Seuraavaksi tarkastelen, miten tämä suhde vaikuttaa kirurgien eläkkeelle jäämiseen orientoitumiseen. Kokoan kirurgien kertomuksia koskevat havainnot yhteen ja arvioin eläkkeelle jäämistä koskevan keskustelun ja tutkimustiedon valossa, miten työn luonne ja muunneltavuus vaikuttavat työn jälkeiseen aikaan.

Aineisto

Keräsin tutkimuksen aineiston käyttäen menetelmänä työelämäkerran rakennetta noudattavaa kerronnallista haastattelua. Haastatteluissa selvitin, minkälaiselta elämänmuutokselta eläkkeelle jääminen etukäteen katsottuna näyttää ja miten se kerrotaan osaksi kirurgin työelämäkertaa. Atchley (1976, 23) painottaa, että se, mitä työ yksilölle merkitsee, muuttuu ja kehittyy jatkuvasti

ensimmäisestä työpäivästä lähtien. Tästä syystä käsitteelin kerronnallisissa haastatteluissa kirurgin koko työelämäkerran.

William Labovin ja Joshua Waletzky (2006, 29) mukaan kertomukset tuotetaan usein jonkin ulkopuolisen stimuluksen ansiosta, tyypillisesti vastauksena kysymykseen. Tässä mielessä haastattelijalla on tärkeä rooli kerronnallisessa haastattelussa. Toisaalta Matti Hyvärinen ja Varpu Löyttyniemi (2005, 194–196) ovat esittäneet, että kerronnallinen elämäntarinahaastattelu voi syntyä yhdestä avoimesta kysymyksestä ilman haastattelijan aktiivista interventiota. Aloitin kirurgien puolistrukturoidut haastattelut kysymällä: ”Kertokaa työurastanne, ensiksikin miten päädyitte opiskelemaan lääketiedettä?” Kysymys oli avaus kirurgin koko työelämäkerran käsitteelyyn. Aineiston homogeenisuus ja tutkittujen yhteinen tausta johtivat siihen, että työelämäkertojen pääkohdat olivat samankaltaisia. Tosin Anni Vilkon (1987, 22, 83) mukaan miehet kertovat elämäkertansa muutenkin tyypillisesti ammatin ja työhön punoutuen.

Aineisto koostuu yhdeksän mieskirurgin kerronnallisesta työelämäkertahaastattelusta. Haastatellut kirurgit kuuluvat 1960-luvulla aikuisikään varttuneisiin suuriin ikäluokkiin. Haastattelujen ajankohtana he olivat 58–67-vuotiaita ja vielä mukana työelämässä. Kolme haastateltavista oli pienestä kaupungista ja kuusi suuresta kaupungista. Neljä haastateltavaa työskenteli yksityisellä ja viisi julkisella sektorilla. Kolmella julkisella puolella työskentelevistä kirurgeista oli yksityinen vastaanotto, jota he pitivät parina iltana viikossa.

Kirurgien ammattikunta on perinteisesti ollut hyvin miesvaltainen. Naiskirurgit ovat harvinaisia erityisesti haastateltujen kirurgien ikäryhmässä. Otin yhteyttä kahteen naiskirurgiin, mutta he kieltäytyivät haastattelusta. Jotta aineisto olisi homogeeninen, päätin rajoittaa haastateltavien etsimisen tämän jälkeen miehiin. Tiedostan kuitenkin mies- ja naiskirurgina toimimisen erilaisuuden. Esimerkiksi Katja Rynäsén (2001, 176) tutkimista lääketieteen opiskelijoista miehet tunnistivat omaksi identiteettisanakseen rationalistin, jolle sopivana erikoistumisalana pidettiin muun muassa kirurgiaa. Naiset taas tunnistivat identiteettisanakseen humanistin, jolle sopivia erikoistumisaloja olivat muun muassa lastentaudit ja mielenterveydenhoito (mts. 176). Toisaalta Varpu Löyttyniemi (2004, 98) esittää, että lää-

kärin roolia on pidetty niin voimakkaana, että se syrjäyttää muut roolit, myös sukupuolen. Useat tutkimukset kuitenkin osoittavat, että eläkkeelle jäämisessä ja eläkeajatuksissa on nähtävissä sukupuolten välisiä eroja (mm. Krüger 2001, 397; Salokangas & al. 2005, 315).

Analyyysi

Analysoin aineiston narratiivisesti siten, että ensiksi tarkastelin eläkkeelle jäämiseen ja työelämäkerran päättymiseen liittyvää puhetta. Toiseksi jäsenin tähän teemaan liittyvän puheen erottelemalla pienet kertomukset, jotka noudattivat William Labovin (1972) kertomusskeeman rakennetta. Lisäksi analysoin kolme kertomusta, jotka rakentavat kuvaa kirurgin suhteesta työhön. Labovin (1972, 362–370; Labov & Waletzky 2006, 26–38) kertomusskeema jaottelee kertomuksen kuuteen eri osaan: tiivistelmä, orientaatio, mutkistava toiminta, arviointi, ratkaisu ja päätäntä. Pureduin analyysissä kertomuksen mutkistavaan toimintaan ja arviointiin.

Mutkistava toiminta on kertomuksen keskeisin tunnusmerkki. Labov (1972, 370; ks. Labov & Waletzky 2006, 27) esittää, että mutkistava toiminta on kertomuksen ydin – muutos, jonka takia kertomus alun perin kerrotaan. Labov ja Joshua Waletzky (2006, 33) liittävät tyyppilliseen kertomukseen eksplisiittisen arvioinnin, jossa kertoja paljastaa asenteensa kertomaansa kohtaan. Matti Hyvärinen (1994, 58) lisää, että arviointi on itse asiassa ainut elementti kertomuksessa, joka ei kerro tapahtuneesta vaan tapahtuneeseen suhtautumisesta. Deborah Tannen (1979) jatkoi keskustelua Labovin arvioinnin käsitteestä ja antoi arvioinnille uuden merkityksen odotusanalyysissään. Arvioinnista muodostui odotuksen ilmaisin, jonka tarkoituksena oli paljastaa, miten yksilön maailmaan heijastamat odotukset tulevat esille kielellisin keinoin. (Tannen 1979, 166–177; Hyvärinen 1994, 59.) Labovin (1972) arvioinnin käsitettä on käytetty monissa tutkimuksissa (mm. Hyvärinen 1994; Löyttyniemi 2001) rinnakkain Tannenin odotusanalyysin kanssa.

Labovin (1972, 370–375) mukaan arviointi voi ilmetä kertomuksessa monella eri tapaa. Kertoja voi arvioida kertomaansa tekemällä kertomuksesta erillisen, ulkoisen arvioinnin. Arviointi voi esiintyä myös upotettuna kertomukseen esimerkiksi lainauksin, toiminnan kuvauksena

tai toiminnan pysäyttämisenä. (Mts. 370–375.) Analyysissä hyödynnän myös Tannenin (1979) odotusanalyysin tarjoamaa välineistöä, kun osoitan, miten monella eri tapaa arvioivat elementit voivat esiintyä kertomuksessa. Tannenin (1979, 166) odotusanalyysissä tarkastelun kohteina ovat yksilön tekemien havaintojen ja niitä koskevan kerronnan sisältämät odotushorisontit. Odotusanalyysissä ympäristöä koskevat odotukset voivat ilmetä moninaisesti esimerkiksi toiston keinoin, moraalisina lausumina, arvioivana kielenä ja tulkintoina. Kun odotusanalyysissä arvioinnin käsitteeseen pohjautuva odotuksen ilmaisin paljastaa kertojan odotukset ympäristöä kohtaan, Labovin kertomusskeeman arviointi paljastaa kertojan asenteet kerrottua kohtaan. (Tannen 1979, 166–177; Hyvärinen 1998, 161.) Analyysi keskittyy kirurgien eläkkeelle jäämiseen kohdistuviin asenteisiin eikä odotuksiin. Hyvärisen (1994, 59–60) mukaan Labovin ja Tannenin tarjoamaa arsenaalia voi kuitenkin käyttää tulkinnoissa eräänlaisena hälytysmerkistönä, jonka avulla on mahdollista paikantaa kertomusten ydinepisodit.

Kirurgin työkeskeisyys

Haastatteleman kirurgit kuuluvat 1960-luvulla aikuisikänsä varttuneisiin suuriin ikäluokkiin. Pertti Alasuutari (1986, 3) esittää, että nuorina miehinä pelkkä perheen toimeentulon turvaaminen ei enää tuntunut suurista ikäluokista riittävältä elämälle asetettavalta tavoitteelta, koska suhtautuminen työhön oli tullut erilaiseksi. Opiskelumahdollisuuksien kasvun johdosta nuoret toivoivat saavansa myös sisällöllisesti mielekkään ammatin ja työn (mts. 3). Kirurgien kohdalla toive toteutuu. Eläkeiän lähestyessä toimeentulon turvaaminen ei toimi enää motiivina työnteolle. Vilma Hänninen (1987, 62–63) esittää, että työorientaatio ja työn synnyttämät tarpeet vaihtelevat elämänprosessien myötä. Eläkeiän kynnyksellä oleville kirurgeille työtoiminta itsessään, tekemisenä, vaikuttaa tarpeelta, jota he haluavat täyttää.

Aineistosta käy ilmi, että kirurgit kasvavat työkeskeiseen elämäntapaan. Katja Ryyänen (2001, 34) on esittänyt, että työkeskeisyys lääkärien ominaispiirteensä saattaa olla osa ammattiin liittyvää sosialisatiota, jossa noviisille opetetaan ammattikulttuurin asenteet, arvot, taidot ja tiedot. Myös amerikkalaisia kirurgeja tutkinut Kate C. Kellogg (2005, 48) kuvaa kirurgin ammattikun-

nan korkean aseman perustuvan muun muassa poikkeuksellisen pitkiin työpäiviin sekä siihen, että jokainen vastaa omista potilaistaan ja töitä ei voi siirtää toiselle. Syyt työkeskeisyyteen ovat kuitenkin erilaisia työuran alku- ja loppuvaiheilla, aivan kuten Vilma Hänninen (1987, 62–63) tuo esille todetessaan työorientaation vaihtelevan elämänprosessien myötä.

M4: Lääkishän on ollut traditionaalisesti tammönen (.) tuota (.) ammattikorkeakoulu (.) se (.) se oli tuota tiukka putki ja siinä ei tätä (.) tätä akateemista vapautta (.) juurikaan ole et se on tiukkaa lukemista (.) ja tuota (.) tietysti siihen aikaan vielä näitä opintotuet oli (.) oli tuota lainotuksen varassa et sitä (.) heti kun vaan kynnelle kyettiin ruvettiin (3) tekemään kaikilla lomilla töitä

Kertomus kuvaa lääketieteellistä tiedekuntaa opinahjona suurten ikäluokkien opiskellessa. Kertomuksen mutkistava toiminta on lääketieteellisen tiedekunnan opiskelijalle aiheuttamat haasteet. Opiskelu oli koulumaista, eikä rahallista tukea tullut kuin lainan muodossa. Arvioivat elementit tulevat esiin pitkän kertomusta. Kertoja kuvaa lääketieteellisessä tiedekunnassa opiskelua tiukkana putkena ja tiukkana lukemisena. Opiskelun luonteen arvioiminen tulee esiin sekä arvioivana kielenä adjektiivien että tietyn sanan toistamisena. Tannen (1979, 167–168, 173–174) on eritellyt samat arvioinnin ilmaisemisen keinot odotusanalysissä. Kertoja päättää kertomuksen seuraavasti: ”heti kun vaan kynnelle kyettiin ruvettiin (3) tekemään kaikilla lomilla töitä”. Edellisessä lausumassa arviointi tulee esiin toiminnan kuvauksena, joka on yksi Labovin (1972, 373–374) esittämistä arvioinnin keinoista. Kertoja arvioi opiskelun ensinnäkin niin rankaksi, että opiskelijan oli mahdollista ansaita rahaa ainoastaan lomilla. Toiseksi rahahuolet pakottivat opiskelijan osallistumaan työelämään pikimmiten. Seuraavassa kertoja arvioi elämänsä olleen aina, ei siis vain rahahuolista johtuen, työkeskeistä.

M1: No kyllä mulla on ollut niin hirveen työvoittoista kyl mun (.) mun elämä et ei sille voi mitään (.) mä oon melkein aina tai sanotaan mä oon aina ollut niinku kahdessa eri työssä että (.) että (.) silloin ku mä olin tuolla [sairaala] niin sit mä kävin siellä [toinen sairaala] tekemässä vielä päivystyksiä ja mul on aina ollut vastaanotto ja (.) et kyllä se kyl mä oon aina ollut hirveesti töissä että varmaan viis kuuskyt tuntii viikko ja (.) koko ikäni

Kertomuksen mutkistava toiminta on kuvaus kertojan kolmesta samanaikaisesta työpaikasta. Vaikka työpaikkojen ja työn määrä kuvataan ker-

tomuksen mutkistavaksi toiminnaksi, se ei vaikuta olevan kertojalle itselleen ongelma. Onkin vaikea kuvitella, että kukaan pakottaisi kirurgiahuolehtimaan kolmesta työtehtävästä samanaikaisesti. Kertoja kohdistaa kertomuksen alussa eksplisiittisen arvionsa kuulijalle: ”no kyllä mulla on ollut niin hirveen työvoittoista kyl mun (.) mun elämä et ei sille voi mitään”. Vielä kertomuksen lopussa hän toistaa arvionsa kuulijalle: ”mä oon aina ollut hirveesti töissä että varmaan viis kuuskyt tuntii viikko ja (.) koko ikäni”. Arvioinnit ovat selkeitä ja kuulijalle kohdistettuja, aivan kuten Labov (1972, 371–372) on esittänyt eksplisiittiseen arviointiin liittyen. Edellisten arviointien lisäksi kertoja kuvaa monin sanankääntein ja arvioivaa kieltä apunaan käyttäen suurta työmääräänsä (työvoittoinen, kaksi eri työtä, yksityinen vastaanotto, hirveästi töissä, viisi–kuusikymmentä tuntia viikossa, koko iän). Tannenin (1979, 173–174) odotusanalysissä arvioiva kieli, erityisesti adjektiivit ja adverbit, on mainittu yhtenä arvioinnin ilmaisemisen keinona. Seuraava kertomus on esimerkki siitä, mikä ajaa kirurgija työkeskeisyyteen.

M2: se [työprojekti] onnistu aika hyvin (.) itse asiassa niin hyvin että (.) sit sillä projektilla osallistuttiin tammöseen (2) [palkinnon hakuprosessiin] ni (.) ni he pitää aina kerran vuodessa tammösen sairaalapalkinnon (3) ja ja tota (.) me saatiin siitä palkinto ja se oli tärkeä asia

Kertomuksen mutkistava toiminta on kertojan osallistuminen kilpailuun, jossa saattoi voittaa tai hävitä arvostetun sairaalapalkinnon. Kertoja arvioi lopuksi, että palkinnon saaminen oli hänelle tärkeä asia. Arviointi, kuten Labov (1972, 371–372) on oman aineistonsa pohjalta esittänyt, on eksplisiittisesti ilmaistu, kuulijalle suunnattu eikä se jää kuulijan tulkinnan varaan. Työura julkisella sektorilla tarjoaa kirurgille haasteita, joissa onnistuminen tuo mainetta ja kunniaa – ja tuottaa toki myös mielihyvää. Työhön uppoutumisella voi kuitenkin olla kova hinta.

M9: semmosessa tilanteessa jossa kumpi tahansa avioapuolisoista erikoistuu esimerkiksi kirurgiaan niin kyllä se on perhe-elämää koetteleva juttu (2) senhän näkee esimerkiksi että näillä monilla hyvillä kirurgeilla on niin kun jo mones vaimo menossa (2) elikkä siin on emäntä nostanu kytkintä ja sanonu et tää ei oo (.) tunnen semmosia esimerkkejä useita (2) koska siinä hyvin herkästi se työ imasee kokonaan (.) sitä kiinnostuu niin että se on aina vaan sitä työntekoa

Edellisessä kertomuksessa sekoittuu sekä kertojan henkilökohtainen että kollegojen kokemus: miten työkeskeisyys vaikuttaa työn ulkopuoliseen elämään. Kertomuksen mutkistavassa toiminnassa kertoja kuvaa, miten monen arvostetun kollegan vaimo on jättänyt miehensä, koska ei ole enää kestänyt puolison työkeskeisyyttä. Kertoja arvioi lopuksi: ”koska siinä hyvin herkästi se työ imasee kokonaan (.) sitä kiinnostuu niin että se on aina vaan sitä työntekoa”. Kertoja antaa kertomukselleen eksplisiittisen arvioinnin, joka alkaa sanalla ”koska” (ks. Labov 1972, 371–372). Arvioinnin sisällöllinen viesti on, että kirurgien on vaikea ottaa huomioon elämän muita osa-alueita, koska työn imu on niin kova.

Työkeskeisyys voi vaikuttaa yksilön elämään monella tapaa. Eläkeiän kynnyksellä työkeskeisyys merkitsee tulevan elämänmuutoksen, eläkkeelle jäämisen, kannalta kuitenkin kahta asiaa. Ensinnäkin työ elämän pääsisältönä vaarantuu eläkkeelle jäämisen yhteydessä, minkä takia eläkkeelle jääminen näyttäytyy uhkaavana. Toiseksi se, että työn ulkopuolisen elämän merkitys on ollut vähäistä koko työuran ajan, vaikeuttaa eläkkeelle jäämistä entisestään.

Kirurgin eläkkeelle jääminen

Käsittelem seuraavassa kirurgin eläkkeelle jäämiseen orientoitumista yhdistäen sen yleisempään eläkkeelle jäämistä koskevaan keskusteluun ja tutkimustietoon. Pohdinnan keskiössä on, miten itse työ vaikuttaa eläkkeelle siirtymiseen. Mark D. Hayward ja kumppanit (1989, 396) tuovat esille kolme tapaa, joilla työ muokkaa eläkkeelle siirtymistä. Ensinnäkin ikääntyessään yksilö arvioi henkilökohtaisia ominaisuuksiaan suhteessa työn vaatimuksiin. Tällöin on kyse työkyvystä ja sen säilyttämisestä. Toiseksi ammatti vaikuttaa siihen, minkälaisia poistumisväyliä työelämästä on tarjolla ja miten hanakasti niihin tartutaan. Kolmanneksi eläkeiän kynnyksellä työelämä ja sen sisällöt suhteutuvat eläkeläiselämän tarjoamiin mahdollisuuksiin. (Hayward & al. 1989, 396.) Kirurgin eläkkeelle jäämisen sekä eläkkeelle jäämistä koskevan keskustelun avulla hahmotan, miten ja millaiseksi eläkeläiselämäksi työ on muunneltavissa.

Työkyky

Hayward ja kumppanit (1989, 396) tuovat yhtenä eläkkeelle jäämiseen vaikuttavana seikkana

esille yksilön edellytykset suhteessa työn vaatimuksiin. Juhani Ilmarisen (2008, 490–491) mukaan työkyky merkitsee juuri ihmisen voimavarojen ja työn vaatimusten välistä suhdetta. Ilmarinen kuvaa työkykyä talona, jossa on neljä kerrosta. Talon perusta rakentuu terveyden ja toimintakyvyn varaan. Toinen kerros käsittää ammatillisen osaamisen, ja kolmas kerros kuvaa puolestaan arvoja, asenteita ja motivaatiota. Neljäs kerros on työn kerros. Työkyky on dynaaminen prosessi, joka osatekijöidensä kautta muuttuu iän myötä. (Ilmarinen 2008, 490–491.) Työkyvyn eri osa-alueiden merkitykset käyvät ilmi erityisesti silloin, kun eläkkeelle jäämiseen ja työssä jaksamiseen liittyvät pohdinnat alkavat tulla ajankohtaisiksi. Julkisen sektorin kirurgit ovat yksityisen sektorin kirurgeja vaikeammassa asemassa, kun työ alkaa ikääntymisen myötä tuntua erityisen raskaalta. Terveys, ammatillinen osaaminen ja motivaatio saattavat olla kohdallaan, mutta työ on sisällöllisesti liian rankkaa.

M9: Vanhenemisen myötä työ tuntuu raskaammalta (1) se on selvä juttu että teepäs töitä nytte (.) yö (.) päivystystöitä (.) seuraavana aamuna on kuin pieksetty (.) siis kun ikää tulee lisää ni ei jaksa niin pitkiä työrupeamia kerrallaan tehdä (2) joskus (.) joskus tuota päivälläkin leikkaussalissa esimerkiks on koko päivän ni (2) saattaa olla niska ihan (.) tukiranka niin kipeä että saa (.) menee pitkä aika ennen ku saa (.) saa tuota sen toimimaan

Julkisella puolella työskentelevä kirurgi kohtaa ikääntymisen tuottaman ongelman: ruumis ei kestä työntekoa samalla tavalla kuin nuorena. Kertomus sisältää kaksi kertovaa lausetta, jotka käsittelevät samaa teemaa. Ensimmäinen mutkistavan toiminnan sisältävä kertova lause on: ”teepäs töitä nytte (.) yö (.) päivystystöitä (.) seuraavana aamuna on kuin pieksetty”. Toinen mutkistavan toiminnan sisältämä kertova lause esittelee konkreettisen fyysisen ongelman: ”joskus tuota päivälläkin leikkaussalissa esimerkiks on koko päivän ni (2) saattaa olla niska ihan (.) tukiranka niin kipeä että saa (.) menee pitkä aika ennen ku saa (.) saa tuota sen toimimaan”. Kertomuksen ensimmäinen eksplisiittinen arviointi, joka on myös kertomuksen tiivistelmä, on: ”vanhenemisen myötä työ tuntuu raskaammalta”. Toinen eksplisiittinen arviointi esiintyy kertomuksen keskivaiheilla: ”siis kun ikää tulee lisää ni ei jaksa niin pitkiä työrupeamia kerrallaan tehdä”. (Ks. Labov 1972, 371–372.)

Raija Julkunen (2003, 124) esittää seuraavaa

kuusikymmentävuotiaista työssä olevista: ”Mutta jokin aktiivisuuden rajoittuminen ja kapeutuminen oli yleistä. Aika tuntuu karkaavan käsistä, eikä aikaa pysty käyttämään enää samalla tavalla tehokkaasti hyväkseen kuin ennen. Työ vie yhä suuremman osan energiasta, ja työpäivän jälkeen palautuminen vie enemmän aikaa.” Kertomuksen kirurgi taistelee saman ongelman kanssa. Työn vaatimukset ovat pysyneet samoina, vaikka yksilön edellytykset hoitaa työtehtäviä ovat heikentyneet.

M3: tuota opettajani [nimi] ortopedi joka sitten (.) aika paljon sairasteli sehän oli [sairaalassa] sehän leikkasi ihan viimeeseen saakka että sehän piti kantaa leikkauspöydälle tuoliin istu tos on potilas ala leikata on semmosiakin tapauksia ollu

Kertomus on kuvaus siitä, miten eläkkeelle jäämisestä voi kieltäytyä, vaikka vaadittavaa työkykyä ei enää olisikaan. Kertomuksen mutkistava toiminta on, että kollega on niin sairas, että hänet pitää kantaa leikkaussaliin. Tästä huolimatta työnteko on jatkunut. Labov (1972, 373–374) on maininnut yhtenä arvioinnin ilmaisemisen keinona toiminnan kuvauksen. Edellä kertojan arviointi liittyy juuri toiminnan kuvaukseen. Kollega leikkasi ihan viimeiseen saakka, ja hänet piti kantaa leikkauspöydän ääreen. Kertoja sävyttää toimintaa lyhyillä käskyillä ”istu tos on potilas ala leikata”, jotka vahvistavat kuvaa sairaasta, ikään-tyneestä ja ymmärrystä vailla olevasta kirurgista. Kertomuksen ortopedi alentuu kuitenkin toisten kannettavaksi leikkauspöydän ääreen, koska ei ole valmis poistumaan työelämästä.

Hayward ja kumppanit (1989, 405–406) toteavat yleisesti kaikkien ammattiryhmien osalta, että terveyden heikkeneminen lisää eläkehakuisuutta sekä työkyvyttömyyttä ja kuolleisuutta. Eläkehakuisuus lisääntyy, koska työntekijät haluavat viettää kohtalaisen terveitä eläkepäiviä. Julkunen (2005, 292) tekee saman huomion: yleisesti terveyden menetys saa ihmiset toivomaan eläkkeelle siirtymistä riittävän ajoissa, jotta heillä olisi vielä aikaa nauttia elämästä ja vuosikymmeniä maksetusta eläkkeestä. Hayward ja kumppanit (1989, 393) huomioivat, että ruumiillista työtä tekevät jäävät eläkkeelle toimihenkilöitä herkemmin. Myös Jorma Seitsamo (2007, 17) tuo esille heikon terveyden ja raskaan työn tekijöinä, jotka työntävät eläkkeelle.

On todennäköistä, että vaikka iän tuoman kokemuksen myötä ammatillinen osaaminen yle-

sä kehittyi, terveyden ja toimintakyvyn heikkeneminen lisää halua siirtyä eläkkeelle ja laskee työmotivaatiota erityisesti fyysisesti kuluttavaa työtä tekevien kohdalla. Pekka Huuhtasen (1994, 153) mukaan se, minkälaiseksi yksilö kokee työkykynsä, vaikuttaa työuran päättymiseen asennoitumiseen. Jos työn keventäminen ei ole mahdollista työkyvyn heikkenemisen myötä, fyysistä työtä tekeville eläkkeelle jääminen voi olla houkuttelevan vaihtoehdon lisäksi ainut mahdollinen.

Kirurgit nousevat esiin poikkeuksellisenä esimerkkinä tarkasteltaessa terveyden ja työkyvyn heikkenemisen sekä eläkehakuisuuden välistä suhdetta. Kirurgien kohdalla työn mielekyys arvioidaan tärkeämmäksi kuin omat voimavarat suhteessa työn vaatimuksiin. Tulkitsen tämän niin, että useissa tutkimuksissa havaitun yhteyden terveyden ja toimintakyvyn heikkenemisen sekä eläkehakuisuuden välillä (mm. Hayward & al. 1989, 405–406; Seitsamo 2007, 17) painoarvo on sitä heikompi, mitä merkityksellisempää eläkkeelle jäämistä edeltävä työ on luonteeltaan.

Eri polkuja eläkkeelle

Niinkin spesifistä ammattiryhmästä kuin kirurgeista käy ilmi, että ammattikunnan sisällä on omanlaisensa polut eläkkeelle. Kirurgeilla eläkkeelle jäämisen tapaan vaikuttaa keskeisesti se, työskenteleekö kirurgi julkisella vai yksityisellä sektorilla. Hayward ja kumppanit (1989, 406) painottavat työn huomioon ottamista silloin, kun kartoitetaan, millä tavoin eläkkeelle jääminen toteutuu. Julkisen sektorin kirurgeilla on edessään nykyisen eläkelain mukainen joustava eläkkeelle siirtyminen 63–68-vuotiaana (ETK 2007, 1–16). Yksityisellä sektorilla kirurgit ovat yksityisyrittäjiä, joilla on takanaan tietty infrastruktuuri, yksityinen sairaala, mutta he voivat itse päättää työajoista ja -määrästä. Yllä mainittu ikään-tyneen myötä heikentynyt työkyky olisikin korjattavissa siirtymällä julkiselta yksityiselle sektorille, jossa omaan työmäärään on helpompi vaikuttaa eikä työntekijällä ole lisätaakkana yöpöydyksiä.

M4: Siirtyminen sieltä (2) [sairaala] pienempiin ympäröihin (2) teki juuri sen että (.) että nämä (.) taidot joita mikrokirurgian pioneerina olin eräällä tavalla hankkinu niin jäivät sitten vähemmälle käytölle (2) se osaaminen sitä oikeestaan olen kaikki nää vuodet kavaunu et ois pitäny kuitenkin pysyä (2) et ois voinu näitä hankittuja taitoja myöhemmin käyttää (.) kyllähän tässä tässä tuota privaattipuolella voi tehdä toki siten paljon muuta

Kertomuksen mutkistava toiminta piilee siinä, että kertoja on julkisen puolen työuransa aikana kehittynyt omalla alallaan taitavaksi kirurgiksi, mutta yksityiselle puolelle siirryttyään hän ei voi hyödyntää kaikkia hankkimiaan taitoja. Kertomuksen arviointi alkaa kertomuksen keskivaiheilla: ”se osaaminen sitä oikeestaan olen kaikki nää vuodet kaivannu et ois pitäny kuitenkin pysyä (2) et ois voinu näitä hankittuja taitoja myöhemmin käyttää”. Labovin (1972, 371–372) esille tuomaa arvioinnin keinoa, eksplisiittistä arviointia, noudattaen kirurgi paljastaa kuulijalle syvimmit tuntonsa yksityisellä puolella työskentelystä. Työn kunnianhimoisimmasta puolesta luopuminen on ollut kirurgille pettymys, ja hän on jäänyt pohtimaan, oliko päätös siirtyä yksityiselle sektorille lopulta oikea.

Tiina Kujalan (2006, 24) tutkimuksesta käy ilmi, että julkista sektoria työnantajana pidetään byrokraattisena ja staattisena, kun taas yksityinen sektori nähdään joustavana ja dynaamisena. Sama tulee esiin Julkisen (2003, 193, 226) tutkimuksessa, jossa virassa pysyminen näyttäytyi moraalisenä velvoitteena ja yksityisen sektorin etuina nähtiin itsenäisyys, omaehtoisuus ja joustavuus. Kirurgit todentavat julkisen ja yksityisen sektorin välisen karkean jaon, mutta kokevat yksityisen sektorin jotenkin arvottomana ja ammatti-identiteettiinsä sopimattomana. Kirurgit eivät todenna Julkisen (2003, 226) näkemystä siitä, että ammateissa, joissa voi työskennellä esimerkiksi yksityisyrityksinä, eläkeikä näyttää myönteisessä mielessä mahdollisuudelta jatkaa omaa työtä rauhallisissa ja itsenäisissä puitteissa.

Kirurgien kohdalla eläkkeelle siirtymisen toteuttamistapaa rajoittaa se, että työ on niin infrastruktuuriin sidottua. Leikkaukset vaativat tietyn instituution taakseen, jonka vuoksi eläkkeelle jäämistä on hankala toteuttaa ihanteellisenä pehmeänä laskuna. Esimerkiksi lentokapteenit ja tehdastyöntekijät ovat työnsä luonteen puolesta samassa tilanteessa. Työmuodot, jotka eivät ole kirurgian tapaan niin voimakkaasti sidottuja työn infrastruktuuriin, mahdollistavat työn muunneltavuuden siten, että työn sisällöt ja merkitykset pysyvät samoina. Sekä David Ekerdt (1986, 239) että Helen Barnes ja Jane Parry (2004, 231) toteavat, että siirtyminen työntekijästä eläkeläiseksi on sujuvaa, kun yksilö saa kokemuksen jonkinlaisesta jatkuvuudesta. Esimerkiksi ansioituneiden tutkijoiden ja toimittajien on mahdollista jättäytyä vanhemmiten virastaan ja jatkaa työntekoa kes-

kittyen omiin mielenkiinnon kohteisiinsa. Tällöin eläkkeelle jäämisen toteuttaminen pehmeänä laskuna ei merkitse työn muuttumista sisällöltään ja merkitykseltään.

Lisäksi on työmuotoja, joissa eläkkeelle jääminen on mahdollista toteuttaa pehmeänä laskuna infrastruktuurin sisällä. Esimerkiksi armeijassa ja akateemisessa yhteisössä on nimetty rooli myös eläkkeelle jääneelle jäsenelle. Armeijan evp-nimikkeet sekä professori emeritus tai emerita antavat kohteelleen aseman, jonka avulla saavutettu status on mahdollista säilyttää eläkkeelle jäämisen jälkeenkin. James J. Dowd (2001, 240) tutki eläkeikää lähestyviä kenraaleja ja havaitsi, että myönteinen suhtautuminen eläkkeelle jäämiseen perustui siihen, että kyseisen ammattikunnan sisällä eläkkeelle jääminen nähdään työelämän yhtenä kehityksellisenä etappina ja elämänvaiheena, jossa on aika siirtää tietoa ja vastuuta seuraavalle sukupolvelle. Lisäksi kenraalien eläkeläiselämään liittyy entisten yksiköiden jälleentapaamisia ja yhteydenpitoa armeijaan vapaa-ajan toiminnan, erilaisten palveluiden ja muiden sosiaalisten tapahtumien puitteissa (Dowd 2001, 234).

Kaikki eläkkeelle vievät polut eivät kuitenkaan ole samanarvoisia, vaan jokaisessa ammattiryhmässä on oma norminsa siitä, miten ja milloin eläkkeelle siirtyminen tulisi toteuttaa. Ekerdt (1998, 106) toteaa, että yksilön kokemana normi eli ”oikea aika” eläkkeelle siirtymiseen syntyy työyhteisön ja yhteiskunnan ristipaineissa. Julkisessa keskustelussa voi tulla esiin yhdenlainen näkemys oikeasta eläkkeelle siirtymisen ajankohdasta ja tavasta, työyhteisössä toinen ja valtion taholta kolmas (Ekerdt 1998, 106). Muun muassa työn merkitys, luonne ja muunneltavuus vaikuttavat siihen, mitä pidetään ideaalina missäkin ammatissa.

Työ suhteessa eläkeikaan

Kirurgit käsittelivät varsinaista eläkkeelle jäämistä kertomalla eläkkeelle jääneistä kollegoista. Pohdin, johtuuko tämä siitä, että tarkastelen orientoitumista elämänmuutokseen, joka ei ole vielä toteutunut. Vilma Hänninen ja Jukka Valkonen (2005, 3) toteavat, että ”nykyisyyden tulkitseminen tarinan kautta tekee menneisyyden ymmärrettäväksi, nykyhetken mielekkääksi ja tulevaisuuden ennakoitavaksi”. Samoin Anni Vilko (1995, 159) esittää, että elämäkertaa luodessaan yksilö ei ainoastaan kertaa mennyttä suhteessa nykyhetkeen vaan lisäksi luo jotain tulevaa varten. Kerronnan avulla kirurgi kuvaa eläkkeel-

le jäämiseen asennoitumista nykyhetkessä ja ennakoi sen toteutumista tulevaisuudessa. On myös mahdollista, että kirurgit kieltäytyvät puhumasta eläkkeelle jäämisestä omakohtaisesti sen ahdistaavuuden takia. James Bergerin (1999, xi–xx) mukaan traumaattiset elämäkokemukset ja niiden tulkitseminen lopuksi johtavat siihen, että yksilön on vaikea puhua pahimmista mahdollisista kuvitelmista.

M1: Joo siis monelle semmoselle jotka lopettaa kokonaan niin niin osallehan se on ollut tosi paha juttu että kyl mulla tossa yks [kaupungin] aikanen mua kymmenkunta vuotta vanhempi (.) vanhempi niin kyl hänelle sit ku hän (.) hän jäi eläkkeelle niin alkoholi ongelmat tuli hirveen nopeesti ja (.) ei hän kauaa sen jälkeen elänykkään

Kertomus käsittelee julkiselta sektorilta eläkkeelle jäämisen haasteellisuutta. Kertomuksen mutkistava toiminta on, että heti eläkeläiselämän alettua kollega joutuu taistelemaan alkoholiongelman kanssa. Labovin (1972, 371–372) tutkimuksen eräs arvioinnin keino, eksplisiittinen arviointi, tulee esiin tässäkin kertomuksessa. Kertojan asenne kertomaansa kohtaan käy ilmi kertomuksen alussa: ”siis monelle semmoselle jotka lopettaa kokonaan niin niin osallehan se on ollut tosi paha juttu”. Työuran yhtäkkinen lopettaminen on riskialtista. Lisäksi kertoja rakentaa kertomuksensa syy–seuraus-suhteen varaan, eläkkeelle jääminen johtaa alkoholisoitumiseen ja kuolemaan, joka on itsessään arvioiva teko.

M9: ykshän oli se hirveen dramaattinen vaihe yhdellä miehellä joka jäi jo kuusikymmentävuotiaana eläkkeelle ja rupes sit ryppäämään ja meinas ryppätä itsensä hengiltä (3) mutta kaverit sai vedettyä hänet pois siitä kierteestä

Edellisen kertomuksen mutkistava toiminta on, että jo kuusikymmentävuotiaana eläkkeelle jäänyt kollega alkoholisoituu. Arviointi tulee esille pitkän kertomusta tapahtumien kuvauksena ja arvioivana kielenä. Edellisen kertomuksen arvioinnissa yhdistyvät sekä Labovin (1972, 373–374) mainitsema toiminnan kuvaus että Tannenin (1979, 173–174) esille tuoma arvioiva kielialtteen ilmaisemisen keinoina. Kertomuksen tapahtumia voimistavat seuraavat sanavalinnat: dramaattinen, ryppätä itsensä hengiltä ja saada vedettyä pois kierteestä. Kertoja kuvaa aikaisemmin eläkkeelle jäämisen arvaamattomana ja riskialttiina tapahtumana.

Kahdessa edellisessä kertomuksessa sivutaan

sitä, kasvaako kirurgin kuolemanriski eläkkeelle jäämisen yhteydessä. Hayward ja kumppanit (1989, 405) toteavat, että työ ei vaikuta kuolemanriskiin. Vaikka kirurgien kuolemanriski ei olisikaan muiden ammattiryhmien kuolemanriskiä suurempi, kertomusten perusteella eläkkeelle jääminen näyttää kasvattavan kirurgien kuolemanpelkoa. Tulkitsen tämän niin, että jos työllä on tarpeeksi suuri merkitys yksilölle ja yksilön hyvinvoinnille, eläkkeelle jääminen näyttäytyy kaiken loppuna. Ekerdt (1986, 241) näkee toiminnan täyteen eläkeläiselämän syntyvän juuri siitä yleisestä uskuksesta, että tarmokas tekeminen synnyttää hyvinvointia. Kirurgien kohdalla tarmokas tekeminen on aktiivisuutta työn muodossa. Se on keino vastustaa ikääntymistä ja kuolemaa.

Eläkkeelle jääminen synnyttää pohdintaa siitä, mistä luovutaan ja mitä saadaan tilalle eläkkeelle siirryttäessä. Hayward ja kumppanit (1989, 396) painottavat työn sisältöjen ja merkitysten arviointia ennen eläkkeelle jäämistä. Työkeskeiselle ihmiselle mielekkäin toiminta on usein työtä, joka on pitänyt kiireisenä koko aikuisiän. Barnes ja Parry (2004, 231) esittävät, että eläkeläiselämä on tyydyttävintä niille, jotka saavat ylläpidettyä jatkuvuutta esimerkiksi harrastuksissaan ja ihmissuhteissaan. Kirurgien kohdalla työkeskeisyys on johtanut siihen, ettei työn rinnalle ole syntynyt toista yhtä merkityksellistä tekemistä, ja täten eläkkeelle jäämiseen suhtaudutaan vastahakoisesti.

Ekerdtin (1986, 239) näkemys on, että siirtyminen työntekijästä eläkeläiseksi on sitä sujuvampaa, mitä enemmän yksilö voi pitää kiinni työntekijän rooliinsa liittyvistä elämäntapomuksista ja arvoista. Barnes ja Parry (2004, 230) lisäävät, että mitä tärkeämpi oma ammatillinen identiteetti on, sitä vaikeampaa eläkkeelle jääminen on, koska tarjolla ei ole vaihtoehtoja, yhtä merkityksellistä identiteettiä. Kirurgeilla ainoa keino säilyttää oma ammatillinen identiteetti on työskentely yksityisellä sektorilla, mutta kuten aikaisemmin kävi ilmi, yksityistä sektoria pidetään julkista sektoria vähempiarvoisena.

Antti Romppainen (2000, 16) esittää, että työeläkejärjestelmän kypsyminen on saattanut Suomessa eläketurvan sellaiselle tasolle, että se tarjoaa – säästöjen ja varallisuuden lisäksi – kohtuullisen toimeentulon. ”Vapaa-ajan arvostuksen ei tarvitse olla kovin suuri, kun varhaiseläke nähdään kokonaisuhyvinvointia lisääväksi vaihto-

Eläkkeelle siirtymisen merkitysten, toteutustapojen ja normien selvittäminen on tärkeää, koska ne tarkentavat kuvaa sekä eläkkeelle jäämisen ammattiryhmäkohtaisuudesta että yhteiskunnan eläkepolitiikan ja työn kentän välisestä suhteesta. Jotta on mahdollista ennustaa, miten eläkkeelle

siirtyminen toteutuu tulevaisuudessa, on tärkeää ymmärtää, mitä työn ja eläkeajan välinen siirtymä pitää sisällään. On tiedettävä, minkälainen on se eläkkeelle jäämisen kenttä, johon halutaan niin kovasti vaikuttaa muun muassa eläkepolitiikan keinoin.

KIRJALLISUUS

- ALASUUTARI, PERTTI: Työmiehen elämäntarina ja alkoholismi. Tutkimus alkoholismin suhteesta emokulttuuriin. Tampere: Tampereen yliopisto, 1986
- ATCHLEY, ROBERT C.: The Sociology of retirement. Cambridge: Schenkman Publishing Company, 1976
- ATCHLEY, ROBERT C.: Retirement as a social role. Teoksessa: Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (toim.): Aging and everyday life. Oxford: Blackwell Publishers, 2000
- BARNES, HELEN & PARRY, JANE: Renegotiating identity and relationships: men and women's adjustments to retirement. *Ageing and Society* 24 (2004): 213–233
- BERGER, JAMES: After the end. Representations of post-apocalypse. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999
- DOWD, JAMES J.: From Officers to gentleman: Army generals and the passage to retirement. Teoksessa: Marshall, Victor W. & Heinz, Walter R. & Krüger, Helga & Verma, Anil (toim.): Restructuring work and the life course. Toronto: University of Toronto Press, 2001
- EKERDT, DAVID J.: The Busy ethic: Moral continuity between work and retirement. *The Gerontologist* 26 (1986): 3, 239–244
- EKERDT, DAVID J.: Workplace norms for the timing of retirement. Teoksessa K. Warner Schaie & Carmi Schooler (ed.): Impact of work on older adults. New York: Springer Publishing Company, 1998
- ETK: Työeläkelainsäädäntö: Eläketurvakeskuksen käsikirjoja 2007: I. Helsinki: Eläketurvakeskus, 2007
- GEORGE, LINDA K.: Role transitions in later life. Belmont: Wadsworth, 1980
- HAYWARD, MARK D. & GRADY, WILLIAM R. & HARDY, MELISSA A. & SOMMERS, DAVID: Occupational influences on retirement, disability and death. *Demography* 26 (1989): 3, 393–409
- HS: Suosikin ex-päätoimittaja Jyrki Hämälinen on kuollut. Helsingin Sanomat 18.3.2008: <http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Jyrki+H%C3%A4m%C3%A4linen+kuollut/1135234907190?ref=rss>
- HUUHTANEN, PEKKA: Työssä vai eläkkeelle? Teoksessa: Kuusinen, Jorma & Heikkinen, Eino & Huuhtanen, Pekka & Ilmarinen, Juhani & Kirjonen, Juhani & Ruoppila, Isto & Tapio Vaherva, Olli Mustapää & Sirkka Rautoja (toim.): Ikääntyminen ja työ. Helsinki: Työterveyslaitos, 1994
- HYVÄRINEN, MATTI: Viimeiset taistot. Tampere: Vastapaino, 1994

- HYVÄRINEN, MATTI: Thick and thin narratives: Thickness of description, expectation and causality. Teoksessa: Denzin, N. (toim.): Cultural studies: A Research volume 3. Stamford CT: JAI Press, 1998
- HYVÄRINEN, MATTI & LÖYTTYNIEMI, VARPU: Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa: Ruusu vuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 2005
- HÄNNINEN, VILMA: Työ, elämäntapa, psyykinen hyvinvointi. Tampere: Tampereen yliopisto, 1987
- HÄNNINEN, VILMA & VALKONEN, JUUKA: tarinat, sairaudet ja kuntoutuminen. Teoksessa: Hänninen, Vilma & Valkonen, Juuka: Kunnan tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Helsinki: Yliopistopaino, 2005
- ILMARINEN, JUHANI: Pitkää työuraa! Ikääntyminen ja työelämän laatu Euroopan unionissa. Helsinki: Työterveyslaitos, 2006
- ILMARINEN, JUHANI: Ikääntyvän työvoiman työkyvyn ylläpitäminen. Teoksessa: Heikkinen, Eino & Rantanen, Taina (toim.): Gerontologia. Duodecim. Tampere, 2008
- JAUHAINEN, JUSSI S.: Suurten ikäluokkien paluumuuttajista bisnestä syrjäseuduille? Yhteiskuntapolitiikka 72 (2007): 5, 512–521
- JULKUNEN, RAIJA: Kuusikymmentä ja työssä. Jyväskylä: SoPhi, 2003
- JULKUNEN, RAIJA: ”Suurten ikäluokkien sankariteko”. Teoksessa: Karisto, Antti (toim.): Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 2005
- JYRKÄMÄ, JYRKI: Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 2001
- KELLOGG, KATE C.: Challenging operations: Changing interactions, identities, and institutions in a surgical teaching hospital. Cambridge, MA: MIT Sloan School of Management, 2005
- KRÜGER, HELGA: Biography and social structure: Stability and change. Teoksessa: W. Marshall, Victor & Heinz, Walter R. & Krüger, Helga & Verma, Anil (toim.): Restructuring work and the life course. Toronto: University of Toronto Press, 2001
- KUJALA, TIINA: ”Ei pirise enää koulun kello”. Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymiskokemuksista. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 2006
- LABOV, WILLIAM: Language in the inner city: Studies in the black english vernacular. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972
- LABOV, WILLIAM & WALETZKY, JOSHUA: Narrative anal-

- ysis: Oral versions of personal experience. Teoksessa: Atkinsonm, Paul & Delamont, Sara (toim.): Narrative methods. Volume I. Narrative perspectives. Lontoo: Sage Publications, 2006
- LAPPALAINEN, TUOMO: Luottomies. Suomen Kuvalehti (2004): 18, 18–29
- LAPPALAINEN, TUOMO: Kätten työ. Suomen Kuvalehti (2007): 45, 42–55
- LASLETT, PETER: A Fresh map of life. The Emergence of the third age. Lontoo: Weidenfeld and Nicolson, 1989
- LÖYTTYNIEMI, VARPU: The Setback of a doctor's career. Teoksessa: McAdams, Dan P. & Josselson, Ruthellen & Lieblich, Amia (toim.): Turns in the road. Narrative studies of lives in transition. Washington DC: American Psychological Association, 2001
- LÖYTTYNIEMI, VARPU: Auscultatio Medici. Kerrattu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli. Tampere: Tampereen yliopisto, 2004
- ROMPPAINEN, ANTTI: Ikääntymisen vaikutuksista työmarkkinoilla. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 2000
- ROOS, J.P.: Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkertoja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1987
- RYYNÄNEN, KATJA: Constructing physician's professional identity – explorations of students' critical experiences in medical education. Oulu: Oulun yliopisto, 2001
- SALOKANGAS, TIINA & VUORI, JUKKA & HUUHTANEN, PEKKA: Kohti hallittua työuraa ja eläkeprosessia – Katsaus eläkkeelle siirtymiseen vaikuttaviin tekijöihin ja työuran jatkamisen edistämiseen. Työ ja ihminen 19 (2005): 3, 307–325
- SEITSAMO, JORMA: Retirement transition and well-being. A 16-year longitudinal study. People and Work. Research Reports 76. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2007
- SIHTO, MATTI: Muutokset työmarkkinoilla. Teoksessa: Karisto, Antti (toim.): Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 2005
- TANNEN, DEBORAH: What's in a frame? Surface evidence for underlying expectations. Teoksessa: Freedle, Roy O. (toim.): New directions in discourse processes. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 1979
- VILKKO, ANNI: Tarina tarinasta – Erään naisomaelämäkertaa-aineiston tarkastelua. Kuinka kirjoitettu elämäntarina muotoutuu ja miten sitä voi tulkita. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1987
- VILKKO, ANNI: Lukijaelämää. Teoksessa: Haavio-Mannila, Elina & Hoikkala, Tommi & Peltonen, Eeva & Vilkkonen, Anni (toim.): Kerro vain totuus. Elämäkertatutkimuksen omaelämäkerrallisuus. Helsinki: Gaudeamus, 1995.

ENGLISH SUMMARY

Elina Mäkinen: Retiring surgeons and the difficulty of letting go (Kirurgin eläkkeelle jääminen ja työstä irtautumisen haasteet)

This paper investigates how the meaning and nature of work, and the extent to which work can be modified, impact the transition to retirement. Narrative employment history interviews with soon-to-retire surgeons showed that these professionals looked upon retirement as a negative, high-risk break, and that therefore they often refused to retire at all. Ultimately the reasons for this lie in their high level of work commitment and lack of leisure. This is particularly true among surgeons in the public sector, whereas work in the private sector is considered less meaningful. After retirement, surgeons lose their professional position for good.

In a society where work is seen as the core foundation for a meaningful life, retirement may mark a dramatic life change. It emerges clearly from the surgeons' interviews that when one's life revolves around work, when work is all-important, there is nothing else in life that can fill that void after retirement. When life is mainly about work, it is impossible to enjoy one's leisure to its fullest. If, on the other hand, one has enough

leisure and can enjoy that leisure, retirement may be a less stressful experience and one might even look forward to planning ahead. Many studies have shown that for people whose work ability and health in general have deteriorated, retirement can be a more attractive option. On the other hand, the interview data here indicate that when people experience their work as meaningful enough, they may stay on even when their work ability and health are not optimal. When work is dependent on a certain infrastructure, as is the case for surgeons, it is not easy for the individual to choose and influence the way they want to retire. Retirement happens suddenly, once and for all, without giving the individual the opportunity to let go gradually. Certain jobs do allow for a less dramatic shift by providing positions and titles for retirees; this is the case in academia and the military, for instance. It seems that this gradual transition in which individuals can hold on to their professional identity for some time, makes it easier for them to find meaning for life outside the realm of work.

KEYWORDS:

surgeons, transition to retirement, interview